

Az iskolázottság és a foglalkoztatás kapcsolata nemzetközi összehasonlításban (1999–2005)

CSERES-GERGELY ZSOMBOR–HÁMORI SZILVIA

Bevezető

Az ezredfordulót követő időszak munkapiacával foglalkozó tanulmányok, amelyek OECD-adatok alapján Magyarország helyzetét vizsgálják, azt igazolják, hogy a magyar foglalkoztatási szint nemzetközi összehasonlításban alacsony (Fazekas–Télegdy, 2006; Varga, 2007). Az itt publikált foglalkoztatási ráták a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) definícióját követik,¹ és a 15–64 éves, illetve 15–74 éves lakosságra vonatkoznak. A 15–64 éves férfiak foglalkoztatási rátája a 2000 és 2005 közötti időszakban Magyarországon 63,1 és 63,8 százalék között mozgott, és a lemaradás mértéke a 15 európai uniós tagállam² átlagához képest 9,2 és 10,2 százalékpont között szóródott (OECD, 2008).³ A magyar fiatalok illetve nyugdíjkorhatárhoz közeledők alacsony foglalkoztatása (részben) az iskolarendszer és diákmunka, illetve a nyugdíj- és rokkantnyugdíj sajátosságaira vezethetők vissza (Bajnai és szerzőtársai, 2008). Az európai összehasonlítás eredményei arra utalnak, hogy a nyugdíjasok és munkaképtelenek nagy aránya a 60–64 éves férfiak körében közép-kelet-európai jelenség: míg 2005-ben a visegrádi országokban 66 és 85 százalék között szóródott a nyugdíjas és munkaképtelen férfiak aránya ebben a korosztályban, a skandináv országokban 39 és 54 százalék között mozgott (Bajnai és szerzőtársai, 2008).

Ha a legaktívabb korban lévő népességre korlátozzuk a vizsgálati mintát, a foglalkoztatási hátrány az európai uniós átlaghoz képest kisebb. Például a 25–54 éves korcsoportnál a lemaradás mértéke az EU15 átlaghoz képest alacsonyabb volt 2000 és 2005 között, mint a 15–64 éves korosztálynál: 5,9 és 8 százalékpont között mozgott.⁴ Az eltérés ezzel együtt nem elhanyagolható, és különösen azért nem az, mert míg a fiatal és idősebb népesség esetében az ellátórendszerek okozhatják a különbséget, a legjobb munkavállalási korban esetében nincs ilyen egyszerű magyarázat. Az OECD által publikált 2001. évi adatok azt mutatják, hogy az alapfokon képzettek foglalkoztatási szintje az OECD országaiban mindenhol ala-

¹ Az ILO definíciója szerint foglalkozottnak tekintendő mindenki, aki a vizsgált időszakban (úgynevezett vonatkozási héten) legalább egy óra jövedelmet biztosító munkát végezett, vagy munkájuktól csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. idején) volt távol.

² A tanulmányban mindvégig az EU15 tagállamai közé a 2004 előtt csatlakozott országokat soroljuk: Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország és Svédország.

³ Átlagosan 9,7 százalékpont volt a lemaradás mértéke az EU15 mögött 2000 és 2005 között.

⁴ Saját számítások. A lemaradás mértéke átlagosan 6,9 százalékpont volt az EU15 mögött 2000 és 2005 között.

csenyebb volt az átlagosnál, de nem olyan nagy mértékben, mint Magyarországon és a többi közép-kelet-európai országban. Az *International Adult Literacy Survey* (IALS, felnőttek írásbeliségének nemzetközi vizsgálata) 1994–1998-as adataira támaszkodva kimutatható, hogy az írástudás hiánya, illetve az alapkészségeket karbantartó munkatapasztalat hiánya erőteljesen korlátozza az alacsony képzettségűek foglalkoztatását (lásd Köllő János írását e kötetben). A magasabban képzett fiatalok viszont a nyugat-európai országokhoz hasonló írás-olvasási képességekkel rendelkeznek.

Bajnai és szerzőtársai (2008) az Európai Munkaerő-felvétel (*European Labour Force Survey*, EU LFS) 2005. évi keresztmetszete alapján részletesen vizsgálták Magyarország helyzetét. Míg a vizsgálat a munkaerőpiac számos részére (például a munkaidő részletes elemzésére, az ifjúsági munkanélküliségre) kitért, nem foglalkozott részletesen az alapkülső képzettségűekkel, és csak egy időpontra (2005-re, illetve esetenként 2004-re is) helyezte a hangsúlyt.

Tanulmányunk célja, hogy leíró képet adjon az iskolázottság és a foglalkoztatás kapcsolatáról az 1999-től 2005-ig terjedő időszakban nemzetközi összehasonlításban, az EU LFS adataira támaszkodva. Először a magyar aggregált, illetve iskolázottsági fokozatonként és korcsoportonként bontott foglalkoztatási rátát hasonlítjuk össze az európai uniós átlagokkal, illetve különböző típusú (egy-egy nyugati, északi, déli, közép-keleti) EU-tagállamok rátáival. Majd regressziós elemzés eredményei alapján elhelyezzük Magyarországot az Európai Unió tagállamai között. A vizsgálati mintát a férfiak legaktívabb korú, 25–54 éves, korosztályára szűkítjük, mert nem kívánunk foglalkozni az iskolarendszer (ezen belül az országoként eltérő iskolai korhatárok), a nyugdíjrendszer és a nők munkavállalásának sajátosságaival/problémáival. Tanulmányunk időbeli vizsgálata kiegészíti a *Bajnai és szerzőtársai* (2008) EU LFS adatait felhasználó európai összehasonlító tanulmányt.

Az adatokról – az Európai Munkaerő-felvétel (EU LFS)

Az elemzéshez az Eurostat Európai Munkaerő-felvétel (EU LFS) adatait használjuk fel, amely Málta kivételével az összes európai uniós tagállamra tartalmaz egyéni adatokat.⁵ Magyarországra 1999-től állnak rendelkezésre éves szintű (négy negyedéves) adatok. Az EU LFS adatbázis előnye, hogy azonos változókat, illetve definíciókat használ, hátránya viszont, hogy az anonimizálás miatt az egyének életkorát csak öt éves bontásban tartalmazza, illetve hogy az egyéneket nem lehet időben követni, így a vizsgálathoz ismételt keresztmetszeteket használunk fel. Először egyszerű leíró statisztikák segítségével bemutatjuk Magyarország foglalkoztatási helyzetét nemzetközi összehasonlításban az 1999-től 2005-ig terjedő időszakban. Éves adatokat használunk, mivel figyelembe kell venni az Eurostat (országoként változó) megbízhatósági küszöbeit (EU LFS (2008)). Ennek hátránya, hogy nem tudunk minden országot visszamenően 1999-ig követni. Ezért helyenként a táblázatok/ábrák

⁵ Az EU LFS adatbázisról részletes leírást ad az Eurostat (2007).

csupán öt ország értékeit ismertetik – Magyarországot, illetve egy nyugat-, egy észak-, egy dél és egy közép-kelet-európai uniós tagállamét.

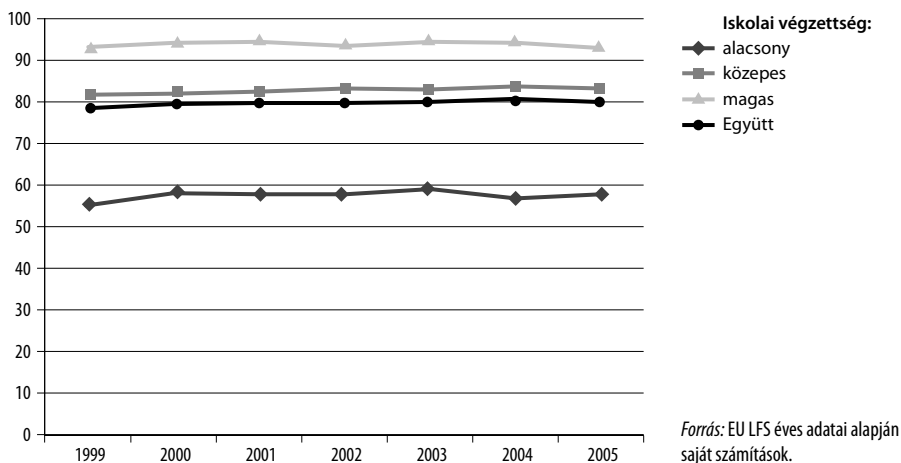
Az elemzéshez az ILO-meghatározás alapján tekintjük a foglalkoztatottakat. Az iskolázottság meghatározásához az EU LFS háromfokozatú változóját használjuk fel (alacsony, közepes és magas), melyet az ISCED-97 klasszifikáció⁶ alapján képeztek. A háromfokozatú ISCED besorolásban az alacsonyan/alapfokon képzettek legfeljebb ISCED1 vagy ISCED2 fokozatot végeztek, a közepesen/felső-középfokon képzettek ISCED3 vagy ISCED4 fokozatot végeztek, míg a magasan/felsőfokon képzetteknek ISCED5 vagy ISCED6 végzettséggel rendelkeznek. A háromfokozatú iskolázottsági változó előnye, hogy a vizsgált időszakban minden országban elérhető, hátránya viszont, hogy nem tudjuk a szakmunkásképzőt végzetteket elválasztani az érettségivel rendelkezőktől (mivel mindkét csoport a közepesen képzettekhez tartozik a besorolás szerint). Több érv – amelyekre még részletesen kitérünk – is amellet szól azonban, hogy a szakmunkásvégzőt végzetteket nem a felső középfokon képzettek közé, hanem az alacsonyan képzettek közé kell sorolni a poszt-socialista országokban (Kertesi–Varga, 2005). Ezt az elvet követve, egy másik iskolázottsági besorolást is használunk, amely a szakmunkásképző intézményekben végzetteket az alacsonyan képzettekhez sorolja az érintett országokban. Az elemzéshez az adatbázisban adott, aggregált ötéves korcsoportok alapján három korcsoportot hozunk létre: fiatalok (25–34 éves), legaktívabb korú férfiak (35–49 éves) és nyugdíjkorhatárhoz közeledők (50–54 éves). Míg a foglalkoztatási ráták kiszámolásához csupán ezt a három változót használjuk fel, a regressziós elemzéshez az EU LFS-ben megadott családi állapotot megjelölő háromfokozatú változót (1. nőtlen/hajadon/elvált/özvegy, 2. egyedülálló, 3. házas) illetve részletesebb korcsoportos bontást használunk.

Magyarország foglalkoztatási rátája az 1999–2005 közötti időszakban, nemzetközi összehasonlításban

A 25–54 éves férfiak (az ILO definíciója szerinti) foglalkoztatási rátájának alakulásáról az 1999 és 2005 közötti időszakban Magyarországon az 1. ábra ad képet. Magyarországon az aggregált foglalkoztatási ráta 1999 és 2005 között 80 százalék körül mozgott. Nem meglepő, hogy a foglalkoztatottak aránya az iskolázottsági szintenként Magyarországon rendkívül eltérő volt a vizsgált időszakban (lásd Köllő János írását e kötetben). Az alapfokon képzettek foglalkoztatási rátája 1999-ben 27 százalékponttal, illetve 38 százalékponttal maradt el a középfokon képzettek, illetve diplomások foglalkoztatási rátájától. A lemaradás mértéke a vizsgált időszakban csupán néhány százalékpontos javulást mutatott: a középfokon végzettek mögött a lemaradás mértéke 2000 és 2005 között 24 és 26 százalékpont között mozgott, míg a felsőfokon végzettek mögött a lemaradás mértéke 37 százalékpontra csökkent 2005-re.

⁶ Az oktatás nemzetközi osztályozási rendszere – International Standard Classification of Education.

1. ÁBRA
A magyar 25–54 éves férfiak foglalkoztatási rátája, iskolai fokozatonként, 1999–2005 (százalék)

Ha a magyar 25–54 éves férfiak aggregált foglalkoztatási rátáját hasonlítjuk össze az európai uniós országban élő társaikkal (F1. táblázat), Magyarország 2005-ben hátulról a második helyet foglalta el az európai uniós rangsorban – Lengyelország és Szlovákia között helyezkedett el. Az iskolázottsági fokozatonkénti összehasonlítás bizonyítja az alacsonyan képzettek hátrányát. Az F2. táblázatból látható, hogy Magyarország a nemzetközi rangsorban a sereghajtó országok közé tartozott az alacsonyan képzettek foglalkoztatási szintje szerint 2005-ben (hátulról a negyedik). Bár a középfokon végzettek körében Magyarország szintén a sereghajtó országok között szerepelt 2005-ben (hátulról az ötödik), a százalékpontos lemaradás nem volt olyan nagy, mint az alapfokon képzettek körében. A rangelső Luxemburg mögött például Magyarország az alap-, illetve középfokon képzetteket tekintve 11, illetve 32 százalékponttal maradt le. Az alacsonyabban képzettekkel ellentétben a diplomások körében, Magyarország az európai rangsor középmezőnyében helyezkedett el 2005-ben.

Az 1. táblázat Magyarország foglalkoztatási rátáját európai uniós országcsoportok⁷ átlagaival hasonlítja össze 2005-ben. Míg Magyarországon az alacsonyan képzettek foglal-

⁷ EU22: EU15 + EU8 – Magyarország; EU15: Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország és Svédország; EU8: a 2004-ben csatlakozott országok, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovénia és Szlovákia; EU15Dél: Görögország, Olaszország, Portugália és Spanyolország; EU15Észak: Dánia, Finnország és Svédország; EU15Nyugat: Ausztria, Belgium, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg és Németország; EU7: EU8 Magyarország nélkül; *visegrádi országok*: Csehország, Lengyelország, Szlovákia Magyarország nélkül.

1. TÁBLÁZAT
A 25–54 éves férfiak foglalkoztatási rátái, ország csoportonként,
iskolai végzettség szerint, 2005 (százalék)

Országcsoport*	Alacsony	Közepes	Magas	Együtt
	iskolai végzettség			
EU22	79,1	85,9	91,7	85,6
EU15	80,5	87,3	91,7	86,5
EU15Dél	84,8	88,6	89,7	87,0
EU15Észak	76,2	86,9	91,1	86,3
EU15Nyugat	74,7	86,8	92,4	86,2
EU7	56,5	80,6	92,1	79,9
Visegrádi országok	54,2	80,1	92,1	79,3
Magyarország	57,9	82,9	93,3	80,3

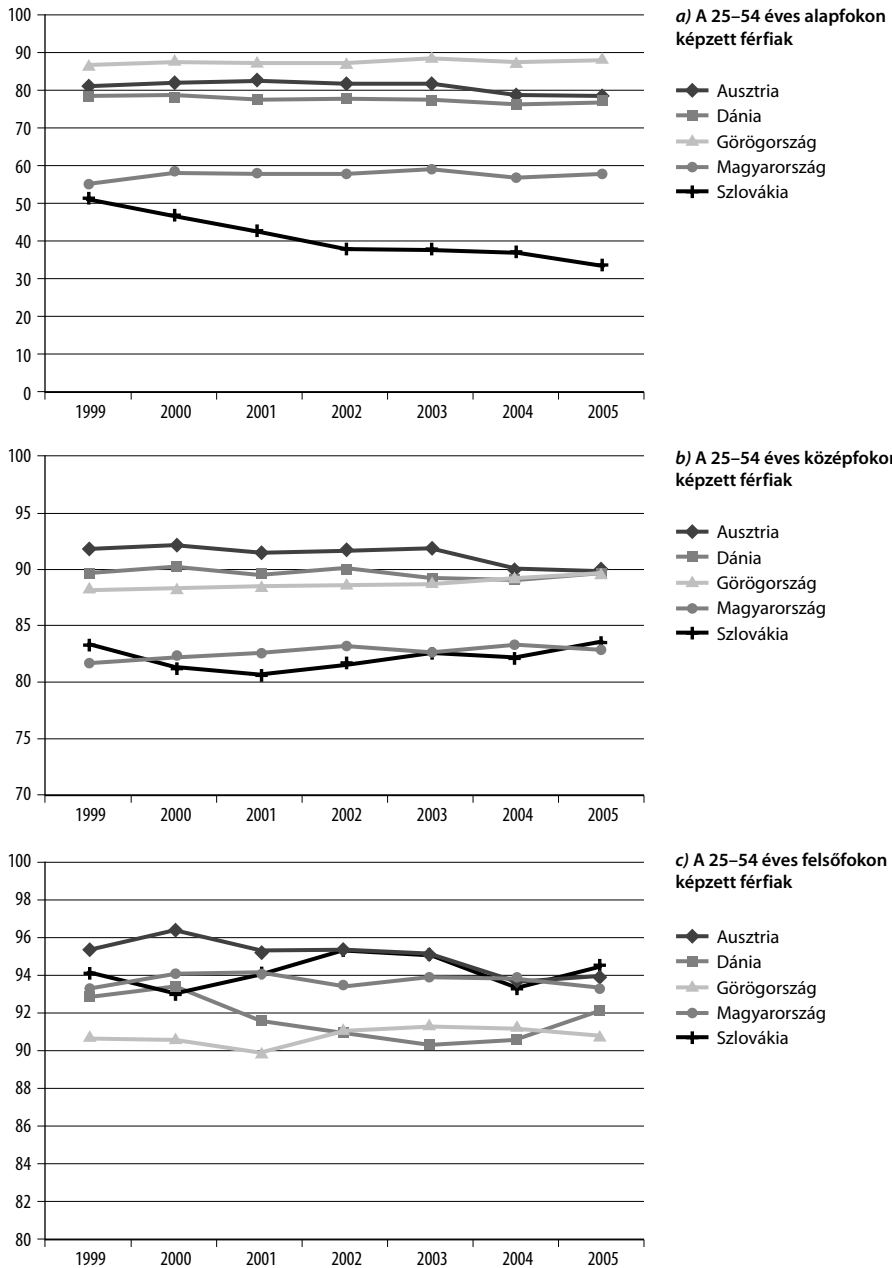
*Az országcsoportokat lásd a 7. lábjegyzetben.

Forrás: EU LFS éves adatai alapján saját számítások.

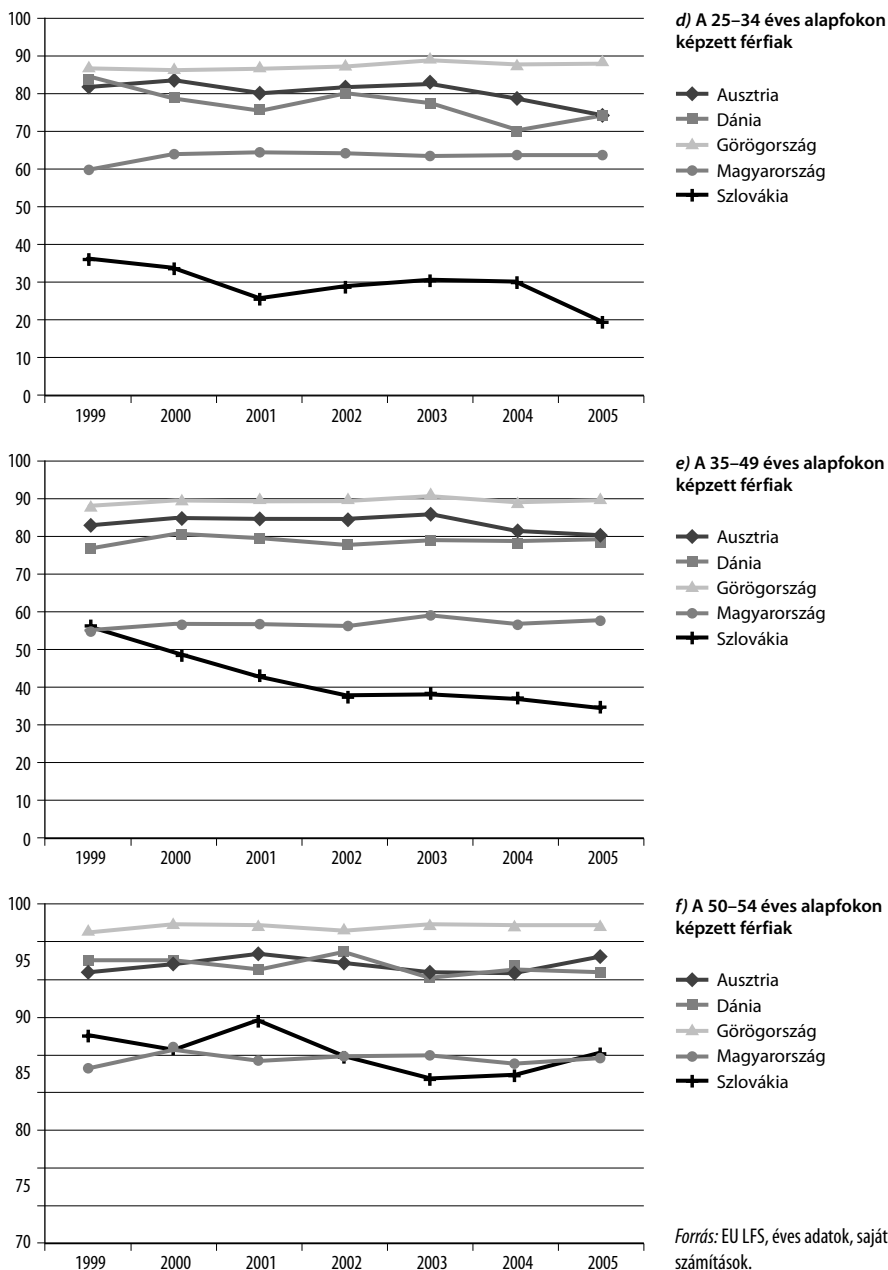
kozottatási rátája 21 százalékponttal marad el az EU22 átlagától, a lemaradás mértéke a középfokon képzeteknél csupán három százalékpont, és a magyar 25–54 éves diplomások foglalkoztatási rátája közel két százalékponttal meghaladja az EU22 diplomásai rátáinak átlagát. Említésre méltó, hogy míg Magyarországon az alacsonyan képzettek foglalkoztatási rátája 23 százalékponttal marad el az EU15 átlagától, az EU7, illetve ezen belül a visegrádi országok átlagához képest, Magyarországon néhány százalékponttal magasabb az alapfokon képzettek foglalkoztatási rátája. Az *F2. táblázat* alapján látható, az alacsony EU7 tagállamai, illetve visegrádi országok átlaga az alapfokon képzett férfiak körében (részben) Szlovákia kirívóan alacsony foglalkoztatási szintjének tudható be: míg a balti országokban 59 és 68 százalék között szóródik ennek a csoportnak a foglalkoztatási szintje, Szlovákiában 34 százalék – a legalacsonyabb az EU-tagállamok rangsorában. Összességében elmondható tehát, hogy az egészében vagy iskolázottsági fokozatonként viszonylag alacsony magyarországi foglalkoztatási szint a régióban nem számít alacsonynak. Éppen fordítva: Magyarország teljesítményét e téren inkább jónak lehet mondani. A különbség elsősorban az EU15 tagállamaival szemben jelentkezik, ott is elsősorban az iskolázatlan, valamint bizonyos mértékig a közepes iskolázott férfiak esetében.

Sajnos, az országcsoportok átlagait nem tudjuk a vizsgált időszak egészében összehasonlítani, mivel nem minden ország éves adatai állnak rendelkezésre 1999-ig visszamenően. Helyette az időbeli összehasonlításhoz öt ország adataira támaszkodunk: Magyarországra, illetve egy nyugat-, egy észak-, egy dél- és egy közép-kelet-európai EU-tagállam adataira (Ausztria, Dánia, Görögország, illetve Szlovákia). Magyarországon, az alapfokon képzett 25–54 éves férfiak foglalkoztatási rátája az egész vizsgált időszakban elmarad az EU15 három kiválasztott országához képest, a lemaradás mértéke változatlan (*2.a ábra*). Említésre

2. ÁBRA
Foglalkoztatási ráták a vizsgált öt országban, 1999–2005 (százalék)

2. ÁBRA
(folytatás)

méltó, hogy Szlovákiában – a négy másik vizsgált országgal ellentétben – az alafokon képzettek foglalkoztatása jelentősen romlott az ezredforduló óta: 1999-ben 52 százalék volt, és 2005-re 34 százalékra csökkent. Az F2. táblázat szerint a romlás a balti tagállamokkal és Szlovéniával ellentétben, a többi visegrádi országra is jellemző volt.

A középfokon képzettek körében (2.b ábra) Magyarország szintén lemaradást mutat a vizsgált időszakban, amely 1. kisebb mértékű, mint az alafokon képzettek esetében, illetve 2. hasonló mértékű az egész vizsgált időszakban: a rangelső Ausztria mögött átlagosan 9 százalékpont. A diplomások körében viszont mind az öt országban hasonló a foglalkoztatási ráta: 90 és 96 százalékpont között szóródik (2.c ábra).

Mivel az alacsonyan képzettek körében Magyarországnak jelentős lemaradása van az EU15 tagállamai mögött (1. táblázat), az alafokon képzett 25–54 éves férfiak három korcsoportját külön vizsgáljuk. A 25–34 éves, 35–49 éves és az 50–54 éves alacsonyan képzett férfiak foglalkoztatási rátáját a 2.d–f ábra mutatja. Az idősebb korcsoportokkal ellentétben, a legfiatalabb alafokon képzett korcsoport relatív helyzete (2.d ábra) Ausztriához és Dániához képest javult a vizsgált időszak alatt, mely inkább az osztrák és dán foglalkoztatási helyzet (8 illetve 10 százalékpontos) romlásának, mint a magyar foglalkoztatási helyzet (4 százalékpontos) javulásának tudható be. Számszerűen, a lemaradás mértéke Ausztria mögött 12 és Dánia mögött 17 százalékponttal csökkent a 25–34 éves alafokon képzett férfiak esetében. Görögországhoz képest nem volt kirívó változás egy korcsoportnál sem. Említésre méltó, hogy a három korcsoport között Magyarországon az idősebb korcsoportoknál nagyobb a lemaradás mértéke, mint a 25–34 éveseknél, mindhárom EU15 ország mögött. Például míg a 25–34 évesek lemaradásának mértéke Görögországhoz képest 2005-ben 25 százalékpontos volt, a két idősebb korcsoport lemaradása 33, illetve 38 százalékpontos volt. Szintén említésre méltó, hogy Szlovákia foglalkoztatási helyzete Magyarországhoz képest a két fiatalabb korcsoport esetében romlott 1999 és 2005 között.

Kitérő – az összetétel és az iskolázottsági kategóriákba sorolás hatása

Azt, hogy a különböző iskolázottsági szintűek foglalkoztatásában tapasztalható eltérések milyen mértékben magyarázzák a teljes foglalkoztatási ráták közötti különbséget, természetesen nem csupán az egyes iskolázottsági csoportok foglalkoztatási rátájának eltérése, hanem az adott tulajdonságú személyek népességben belüli aránya is meghatározza. Hogy miként, azt legkönnyebben dekompozícióval láthatjuk be. Követve az 1. táblázat szerkezetét, a 2. táblázat a vizsgált országok szűkebb körére mutatja meg a foglalkoztatási rátákban mutatkozó eltéréseket. Jól látszik, hogy 2005-ben Magyarország és Szlovákia esetében az átlagos foglalkoztatási ráták tekintetében szinte semmilyen különbség nem volt megfigyelhető – az eltérés néhány ezrelék csupán. A képzetlenek foglalkoztatási rátájában ugyanakkor az eltérés igen jelentős: Magyarországon a képzetlenek majdnem kétszer olyan nagy eséllyel lesznek foglalkoztatottak, mint Szlovákiában. Arra, hogy ez miként lehetséges, a képzetlenek arányában kereshetjük a választ (3. táblázat). Míg Magyarországon arányuk 17 százalék, Szlovákiában ugyanez az arány csak 8 százalék. A felsőfokú végzettségűek

2. TÁBLÁZAT

A 25–54 éves férfiak foglalkoztatási rátái iskolai végzettség szerint a vizsgált öt országban, 2005

Ország	Alacsony	Közepes	Magas	Együtt
	iskolai végzettség			
Ausztria	78,0	89,7	93,9	89,1
Dánia	76,7	89,6	92,2	88,3
Görögország	88,0	89,9	90,9	89,5
Magyarország	57,8 (74,2)	82,9 (86,4)	93,3	80,3
Szlovákia	33,6 (72,0)	83,6 (89,2)	94,4	81,3

Megjegyzés: A zárójelben dőlten szedett számok az alternatív besorolással kapott értékek.

Forrás: Saját számítás az EU LFS alapján.

3. TÁBLÁZAT

A 25–54 éves férfiak megoszlása iskolai végzettség szerint a vizsgált öt országban, 2005 (százalék)

Ország	Alacsony	Közepes	Magas	Együtt
	iskolai végzettség			
Ausztria	12,5	67,1	20,4	100,0
Dánia	16,4	51,7	31,9	100,0
Görögország	33,8	43,4	22,8	100,0
Magyarország	16,7 (58,7)	67,7 (25,6)	15,6	100,0
Szlovákia	7,7 (50,1)	77,6 (35,3)	14,6	100,0

Megjegyzés: A zárójelben dőlten szedett számok az alternatív besorolással kapott értékek.

Forrás: Saját számítás az EU LFS alapján.

hasonló aránya mellett az eltérés a középfokú végzettségűek arányának 10 százalékpontos különbségében jelentkezik, itt természetesen Szlovákia előnyére.

Az elmondottak ismeretében arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi a magyarázat a nyugat-európaihoz hasonló arányban megtalálható kevéssé képzetteknek a nyugat-európaiaktól jelentősen eltérő foglalkoztatási rátájára. Ahogy azonban azt *Kertesi–Varga* (2005) megmutatta, a bemutatott kiindulási pont korántsem egyértelmű. Írásukban amellet érvelnek, hogy a magyarországi iskolai végzettségeknek az ISCED háromfokozatú kategóriákba való besorolása nem megfelelő: a szakmunkásképző intézményekben (ISCED3) végzeteket Magyarországon, Csehországban és Szlovákiában nem a középső (felső középfokot végzett), hanem az alsó ISCED végzettségi kategóriába kellene sorolni. Az érveket persze lehet vitatni (például a megállapított határnál alacsonyabb ténylegesen elvégzett osztályszám a magyarországi szakmunkásképzőkben), de átsorolás esetén a képzetlenek szokatlanul alacsony foglalkoztatási rátája jelentősen javulna.

Természetesen felmerülhet a kérdés, hogy milyen számokat kapnánk az átsorolás következtében más, ebben az elemzésben nem érintett országok esetében? Lehetséges-e, hogy átsorolással más országok esetében is alapvetően megváltozna a kialakuló kép? Természetesen lehetséges, sőt, biztosak lehetünk benne. Az átsorolás mögött az a feltételezés, hogy az ISCED háromfokozatú besorolás általában helyes, a besorolást végzők számára kevésbé átlátható poszt szocialista országok esetében azonban nem az. A feltételezés része az is, hogy a különbséget a névleges és a ténylegesen elvégzett osztályszám Magyarországon (és Szlovákiában és Csehországban) lényegesen befolyásolja, míg más országokban ez nem így van.

A későbbiekben e feltételezések mellett és ellen is látunk majd érveket, éppen ezért a két besorolást párhuzamosan, egyenrangúként fogjuk kezelni. A háromfokozatú besorolást, mely a szakmunkásképzőt végzeteket a felső középfokon (közepesen) végzetek helyett az alacsonyan képzettek közé sorolja Magyarország és Szlovákia esetében, a továbbiakban *alternatív* besorolásnak nevezzük.

A 2. és az 3. táblázat dőlten szedett adatai az alternatív besorolással kapott értékeket mutatják. Látható, hogy az érintett Magyarország és Szlovákia így már az európaihoz sokkal hasonlóbb képet mutat a foglalkoztatási ráták terén. Természetesen ebben a bontásban a képzetlenek igen magas aránya szorul magyarázatra: ily módon Magyarországon az érintett népesség mintegy fele tartozik ebbe a kategóriába.⁸

Többváltozós elemzés

Korábbi vizsgálatokból tudjuk, hogy a foglalkoztatási esély egyik fontos meghatározója az iskolázottság. Amint azt az 1–3. táblázat mutatja, nincs ez másként a kiválasztott időszakban és országok esetében sem. Az iskolai végzettség mellett láthattuk, hogy a munkavállalók életkora, családi állapota is befolyásolja foglalkoztatási esélyeiket, sőt módosítani is képes az iskolai végzettség hatásának nagyságát. Ezeknek az összetettebb hatásoknak a megragadására regressziós modellekkel magyaráztuk az egyes országokban tapasztalható foglalkoztatási szintet. A modellek magyarázó változói között nemcsak az iskolai végzettség szerepelt, de megkülönböztettünk korcsoportokat is, és e korcsoportonként tettük megkülönböztethetővé az iskolai végzettség hatását.

Foglalkoztatásról lévén szó, a magyarázó változók körébe olyan tényezőket vehetünk csak fel, amelyek a kínálati oldalról befolyásolják a lehetséges munkavállalók viselkedését. Sajnos, a vizsgált időszak egészére csak kevés ilyen tényező van (szemben például a foglalkoztatottakra vonatkozó információkkal) – ez a tartalmilag összehangolt adatforrás egyik hátránya. Végeredményben a munkavállalást a háztartás viselkedésétől függő tényezőket szerettünk volna figyelembe venni. Az adatforrások sajátos, országok között továbbra sem teljesen egységes szerkezete miatt azonban még e változók közül

⁸ Erre a problémára kerestek magyarázatot az Oktatás és Gyermeksegély Kerekasztal résztvevői is (lásd *Fazekas–Köllő–Varga*, szerk., 2008).

sem tudunk eleget bevonni az elemzésbe azon a tényen kívül, hogy partnerrel él-e együtt a megfigyelt személy.⁹

Érdeklődésünk középpontjában az *iskolai végzettség* és az *életkor*, közelebről a képzetlen emberek *foglalkoztatási életpályája* áll. Ez az iskolai szintnél összetettebb információt ad a *képzetlenek munkapiaci helyzetéről*. A foglalkoztatási esélyt a *bérek életkori alakulásához* hasonlóan befolyásolja az *emberi tőke időbeli alakulása*, de emellett a már említett *intézményi és életciklus-jellemzők* is érzékelhető hatással vannak rá. Noha a gazdaság egésze szempontjából az *aggregált foglalkoztatási szintre* szokás figyelni, érdemes elemezni az *országok közötti korcsoportonkénti eltéréseket* is.

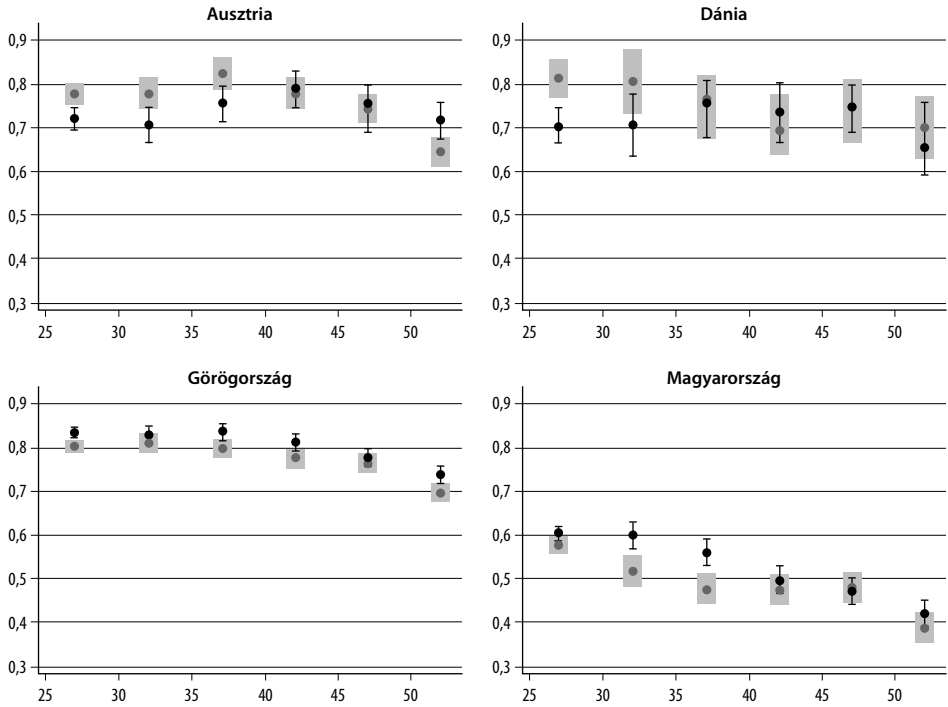
A regressziós elemzéshez a legkisebb négyzetek módszerét használtuk. Noha függő változónk kétértékű, ami sokszor a logit vagy probit modell kötelező használatával tekintenek egyenértékűnek, a választott eljárással figyelembe vehetjük a felvételekhez kapcsolt súlyokat (ami a nemlineáris modellek esetében helytelen, az eredményeket torzító eljárás lenne), és a hatások értelmezése is kézenfekvőbb, célszerűbb. Emellett az eredményváltozó átlaga 50 százalék környezetében szóródik, így az eredmények várhatóan mindenképpen közel lennének a nemlineáris modellekből nyerhetőkhöz. Modellünk ugyanakkor csak kétértékű változókat tartalmaz és telített, így a logit és probit modellekhez nemcsak hasonló, de az azokból számíthatókkal ekvivalens eredményt ad.

A vizsgált öt ország mindegyikére két szempont szerint összesen négy regressziót futtattunk le, amelyben az életkor és az iskolai végzettség mellett ezen változók interakciói is szerepelnek (egy, partnerrel való együttélést jelző változó mellett). Az egyik szempont az idő. Egy regressziót a 2002 körül kialakult kisebb recesszió előtti egyensúlyi jellegű állapot időszakára, 1999-re, egyet pedig 2005-re, az új egyensúlyi állapotra futtattunk le. Mivel a recesszióban a sebezhető munkavállalói csoportok – a fiatalok és a képzetlenek – iránti kereslet esik vissza (alakul át) a legkönnyebben, kíváncsiak voltunk, hogy egy ilyen átalakulásnak volt-e hatása az országok közötti különbségekre. A másik szempontunk az iskolai végzettség besorolása volt. Mivel a besorolások között nem tisztünk dönteni, mindkét megoldást, az alap ISCED háromfokozatú besorolás mellett az alternatív háromfokozatú besorolást (mely a szakmunkásképzőt végzetteket a közepesen képzettek helyett az alacsonyan képzettekhez sorolja) is alkalmaztuk (ez csak Magyarország és Szlovákiát érintette).

A regresszió részletes eredményét a Függelék F5. táblázata mutatja be, Magyarország esetében 2005-re mindkét iskolázottsági besorolás esetére. A becslések azonos keretben, de országonként más elemszám mellett és eltérő eredménnyel készültek. Egy negyedév adatait használva, a mintanagyság szempontjából a két szélsőséget Dánia és Magyarország képviselte, rendre alig több mint 3000 és 17 ezer megfigyeléssel, aminek hatását a becslés pontossága meg is mutatta. Nagy esetszám mellett az együtthatók becslése igen pontos volt, a kisebb esetszám főleg az egymáshoz közel álló korcsoportok megkülönböztetését tette bizonytalaná. Részben a pontosság javítása érdekében, részben pedig az idénymunka és

⁹ A változók egy csoportja a vizsgált országok közül egy vagy több esetben nem állt rendelkezésre, vagy más nehézség merült fel velük kapcsolatban – ilyen volt például a vizsgált személy szülői (apai) státusát vagy a partner aktivitását jelző változó.

3. ÁBRA
**A képzetlen férfiak foglalkoztatásának életkor szerinti alakulása a vizsgált országokban
 1999-ben (szürke jelölő) és 2005-ben (fekete jelölő)**

Megjegyzés: a jelölő pontok a pontbecslések értékét, a téglalapok és a lezárt vonalak a ± 2 standard hibányi terjedelmeket mutatják.

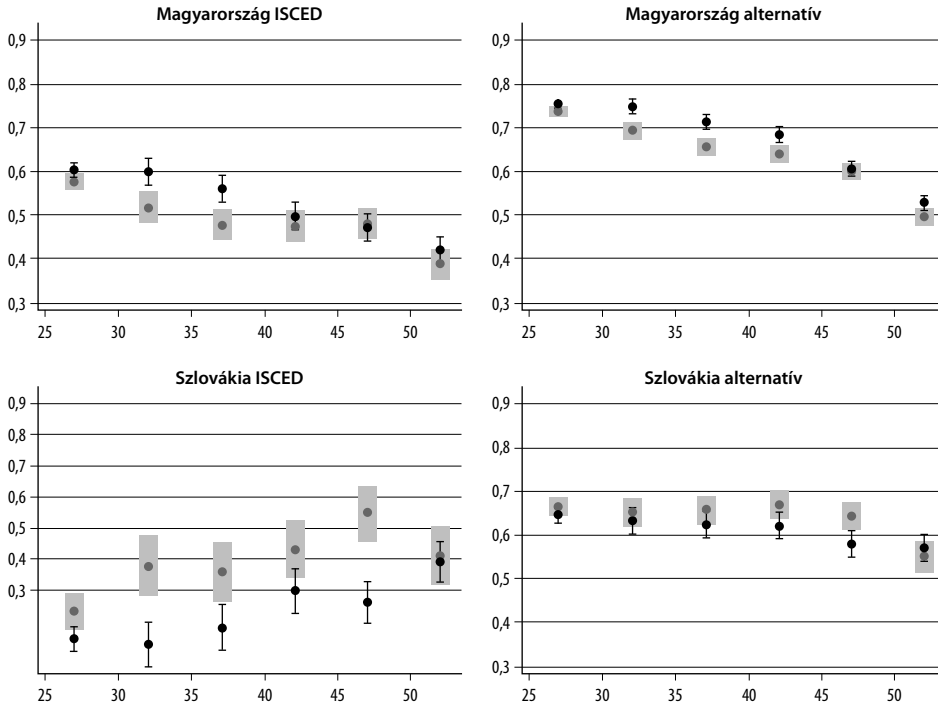
egyéb szezonális figyelembevételéhez végül minden negyedévet bevontunk az elemzésbe (ennek megfelelően a negyedéves hatásokat kontrollálva). Ezek után a helyzet javult: Dánia esetében például közel 10 ezer megfigyelés állt rendelkezésünkre, s az új információkat pedig mintegy megdupláztuk.¹⁰

A becslés eredményeit az áttekinthetőség kedvéért grafikusan adjuk közre (3–4. ábra). A grafikonok mindegyikén életkori profilokat jelenítünk meg: ezek az egyes életkori kate-

¹⁰ Sajnos, az a tény, hogy az megfigyelt személyek nem követhetők az adatfelvételek egyes hullámai között, egyben megakadályozza a standard hibák korrekt számítását is. Mivel a munkaerő-felvételek jelentős része rotációspanel-szerkezetben készült, a negyedévek között csak a megfigyelések egy viszonylag kis, negyed-, ötöd-, hatodrésze cserélődik, így az egymás utáni megfigyelések nem függetlenek, nem tekinthetők új információknak. Ha tudnánk azonosítani az egyes személyeket, számíthatnánk klasztereződést figyelembe vevő standard hibákat – a jelen helyzetben azonban nem. Magyarországon egyhatodos a cserélődés aránya.

4. ÁBRA

A képzetlen férfiak foglalkoztatásának életkor szerinti alakulása Magyarországon és Szlovákiában 1999-ben (szürke jelölő) és 2005-ben (fekete jelölő)

Megjegyzés: a jelölő pontok a pontbecslések értékét, a téglalapok és a lezárt vonalak az ezek körüli ± 2 standard hibányi terjedelmeket mutatják.

góriákhoz tartozó foglalkoztatási esélyeket mutatják a korcsoportokhoz rendelve. A pontosság megítélését és az összehasonlítást konfidenciasávok segítik: ezek a pontbecslések ± 2 szórásnyi környezetét mutatják, mindenekelőtt a két időszakhoz vagy két országhoz tartozó értékek módszertanilag nem tökéletesen korrekt, de elfogadható összehasonlítását segítve. Minden panelen egy ország két profilja található, amelyeknél az egyes időszakokban némileg eltérően, de azonos tartalommal jelöltük az alsó és felső határokat. A két profil közül a szürke (oszlopos) tartozik 1999-hez, a fekete (vonalas) pedig 2005-höz.

A 3. ábra Magyarország helyzetét hasonlítja az EU15 három kiválasztott tagállamához az alap ISCED háromfokozatú besorolást használva. A foglalkoztatás enyhén lejt, azaz a foglalkoztatás esélye fiatal korban a legnagyobb, ahonnan többé-kevésé folyamatosan csökken. Ez a kép összhangban van a képzetlen emberek viszonylag szerény felhalmozott emberi tőkéjével, amelyben döntő a munka során elhasználódó fizikai erő és a repetitív feladatok elvégzéséhez szükséges figyelem. Az ábra azt sugallja, hogy e készségek az idő múlásával

összességükben csökkenek. Elképzelhető, hogy kialakulnak foglalkoztatást támogató új készségek is, de a készségek jellemzően csökkennek. Az előrehaladott életkorokban a korai nyugdíj elérhetősége és a tényleges egészségkárosodás hatása is megmutatkozik. Egyetlen kivételnek Ausztria tűnik, ahol a foglalkoztatási profil a képzetlenebb emberek foglalkoztatásának (és bérének) alakulásához hasonlóan fordított *U* alakú. A foglalkoztatási profil Magyarországon szinte minden ponton alacsonyabb, mint a három másik országban, egyik életkori csoportnál sem találunk kiemelkedően magas értékeket.

2005-re a foglalkoztatás változatlanul alakul, de kisebb lényeges különbségeket láthatunk, mindenekelőtt a fiatalabb korcsoportokat nézve. Dániában és Ausztriában a 35 év alattiak helyzete romlott, mégpedig jelentősen, 5–10 százalékponttal. Bár a jelenség Szlovákia esetében is jelentkezik (4. ábra), Magyarország nemcsak mentesnek tűnik tőle, de éppen ellenkezőleg, a 30-as éveikben járó felnőttek körében a foglalkoztatás jelentős, 5-10 százalékpontos növekedését mutatja. Figyelemre méltó, hogy Görögország az egyetlen (beleértve a 4. ábra jobb alsó részén bemutatott Szlovákiát), amely hasonló mintázatot mutat. A különbségek nagyok, de nem hozhatók összefüggésbe nyilvánvalóan Kelet–Nyugat közötti vagy fejlettségbeli különbségekkel.

A 4. ábra alapján látható, hogy az átsorolás hatása a két ország esetében karakterisztikusan eltérő. Szlovákiában növekvő foglalkoztatás helyett egyenes, majd csökkenőt láthatunk, és a két időszak közötti eltérés is mérséklődik. Magyarországon a foglalkoztatás életkor szerinti alakulása nem változik, az eredmény lényegében az életkori profil felfelé tolódása – a szakmunkás végzettségűek az alacsonyan képzettek közé sorolása minden életkori csoportot hasonlóképpen érintett. A foglalkoztatásnövekedés az átsorolás után is a 30–40 év közöttiekre koncentrálódik, a többiek esetében szignifikáns változásról nem beszélhetünk. Látványos különbség ez például Szlovákiához képest, ami tovább erősíti feltevezésünket arra vonatkozóan, hogy az ISCED alacsonyak képzettek és a magyarországi szakmunkás végzettségűek csoportja hasonlóan tekinthető.

Összegzés

A tanulmánynak az volt a célja, hogy leíró képet adjon az iskolázottság és a foglalkoztatás kapcsolatáról a legaktívabb korú férfiak körében az 1999-től 2005-ig terjedő időszakban nemzetközi összehasonlításban az Európai Munkaerő-felvétel (EU LFS) adataira támaszkodva. Mivel a tanulmány az alacsonyan képzettekre összpontosított, az alacsonyan képzetteket két különböző kritérium szerint választottuk ki. Elsőként az összehasonlító tanulmányokban gyakran használt ISCED háromfokozatú besorolását használtuk, mely az alacsonyan képzettekhez csupán az alsó középfokot végzetteket sorolja, majd *Kertesi–Varga* (2005) tanulmányát követve egy alternatív háromfokozatú besorolást, amely számos közép-kelet-európai országban a szakmunkásképzőt végzetteket a középső helyett az alacsony végzettségűekhez sorolja – többek között a befejezett osztályok száma és a munkaerő-piaci értékítélet miatt.

Az ISCED besorolás alapján készült leíró statisztikák alátámasztják a magyar alacsonyan képzett férfiak hátrányát a munkaerőpiacon. Magyarország az alacsonyan képzett 25–54 éves

férfiak foglalkoztatási szintjét tekintve az európai rangsorban a sereghajtók közé tartozik. Az országcsoporthoz viszonyított összehasonlítás arra utal, hogy ezen a területen, az EU15 tagállamaihoz képest Magyarország lemaradásának mértéke jelentős, és a vizsgált időszak egésze alatt nem mutat javulást. Ezzel ellentétben, a közép-kelet-európai országokhoz viszonyítva a magyar 25–54 éves alacsonyan képzett férfiak foglalkoztatási szintje nem alacsony, sőt meghaladja a 2004-ben csatlakozott közép-kelet európai országok, ezeken belül a viseigrádi országok átlagát.

Az alacsonyan képzett férfiak helyzete az alternatív besorolás hatására jelentősen megváltozik; Magyarország és Szlovákia így már az EU15 tagállamaihoz sokkal hasonlóbb képet mutat a foglalkoztatási szintek terén, mind a három iskolázottsági fokozatnál. Ez az eredmény tovább erősíti *Kertesi–Varga* (2005) feltételezését, miszerint megalapozott a nyolc osztályt és a szakmunkásképzőt végzetek összevonása Magyarországon, illetve Szlovákiában. Természetesen az alternatív besorolás hatására Magyarország és Szlovákia az iskolázottsági szintek szerinti megoszlásban mutat nagymértékű eltérést az EU15 tagállamaihoz képest.

Regressziós elemzésünk, amely az életkor, illetve a családi állapot hatását elemzi a foglalkoztatási esélyre, tovább erősíti a legfeljebb nyolc osztályt és a szakmunkásképzőt végzetek összevonásának jelentőségét. Magyarországon nemcsak az iskolázottsági átsorolás hatására csökken a magyarázatra szoruló, az EU-átlaghoz mért foglalkoztatási rátabeli különbség, de az életkor szerinti foglalkoztatás alakulása is jobban hasonlít a nyugat-európaihoz. A profil a korábinál magasabban helyezkedik el, de esése még mindig gyors, ami leginkább a Görögországban tapasztaltakhoz hasonlít. Az 1999 és 2005 közötti időszakban a foglalkoztatási esély terén a legnagyobb változást a legjobb munkavállalási korúak előnyére tapasztalhatunk.

Összegezve, mind a leíró statisztikák, mind a regressziós elemzést tekintve, a tanulmány alátámasztja, hogy az „alacsonyan” képzettekre összpontosító nemzetközi összehasonlító kutatásnak figyelembe kell vennie Magyarországot, illetve a közép-kelet-európai országok iskolázottsági sajátosságait. Ha ezt megtesszük, az alacsony iskolázottságúak foglalkoztatásának kutatása mellett hasonlóan fontos az alacsony iskolázottság okainak feltárása.

HIVATKOZÁSOK

- BAJNAI BLANKA–HÁMORI SZILVIA–KÖLLŐ JÁNOS (2008): A magyar munkaerőpiac néhány vonása – európai tükrőben. Megjelent: *Fazekas Károly–Köllő János* (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2008. MTA Közgazdaságtudományi Intézet; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány. Budapest, 38–86. o.
- EUROSTAT (2007): EU Labour Force Survey database. User guide. Eurostat, Luxemburg.
- EU LFS (2008): EU LFS quarterly results – reliability limits for 1998 to 2007. SAS Output, augusztus 1. http://circa.europa.eu/irc/dsis/employment/info/data/eu_lfs/LFS_MAIN/Related_documents/reliab_quarterly.htm.
- FAZEKAS KÁROLY–TELEGDY ÁLMOS (2006): Munkapiaci trendek Magyarországon, 2005. Megjelent: *Fazekas Károly–Kézdi Gábor* (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör*, 2006. MTA Közgazdaságtudományi Intézet– Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest, 13–27. o.

- FAZEKAS KÁROLY–KÖLLŐ JÁNOS–VARGA JÚLIA (szerk.) (2008): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért. Ecostat, Budapest.
- KERTESI GÁBOR–VARGA JÚLIA (2005): Foglalkoztatás és iskolázottság Magyarországon. Közgazdasági Szemle, 52. évf. 7–8. sz. 633–662. o.
- KÖLLŐ JÁNOS (2009): A pálya szélén – Iskolázatlan munkanélküliek a posztszocialista gazdaságban. Osiris, Budapest.
- OECD (2007): Education at a Glance, 2007. OECD, Párizs.
- OECD (2008): Employment in Europe, 2008. OECD, Párizs.
- VARGA JÚLIA (2007): Munkapiaci Trendek Magyarországon, 2006. Megjelent: *Fazekas Károly–Cseres-Gergely Zsombor–Scharle Ágota (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2007.* MTA Közgazdaságtudományi Intézet; Országos Foglalkoztatási Közalapítvány. Budapest, 13–29. o.

FÜGGELÉK

F1. TÁBLÁZAT
A 25–54 éves férfiak foglalkoztatási rátái (százalék)

Ország	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ausztria	90,8	91,4	90,9	91,1	91,2	89,4	89,1
Belgium	86,3	87,3	86,5	86,1	85,0	85,8	86,1
Ciprus	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	91,8
Csehország	89,5	89,3	89,7	90,2	89,7	89,2	89,8
Dánia	88,6	88,4	88,1	88,3	87,8	87,6	88,3
Egyesült Királyság	n. a.	87,4	87,5	87,4	87,5	87,7	87,8
Észtország	n. a.	78,2	78,7	80,2	80,8	81,0	81,4
Finnország	83,4	84,2	84,7	83,8	83,3	83,8	84,4
Franciaország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	87,1	86,9	86,9
Görögország	88,2	88,5	88,5	88,7	89,3	89,3	89,5
Hollandia	n. a.	92,2	92,7	91,8	90,6	90,2	90,3
Írország		88,2	88,6	87,4	87,0	87,8	88,4
Lengyelország	n. a.	77,6	75,4	73,0	73,0	73,9	76,1
Lettország	n. a.	n. a.	n. a.	77,9	79,8	81,7	83,3
Litvánia	n. a.	n. a.	n. a.	78,1	80,7	80,4	81,7
Luxemburg	n. a.	n. a.	93,2	93,3	91,6	92,2	92,8
Magyarország	78,7	79,2	79,4	79,7	80,1	80,5	80,3
Németország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	83,5
Olaszország	84,3	84,9	85,5	86,0	86,5	86,7	86,6
Portugália	89,6	89,9	90,1	89,2	87,8	87,4	86,7
Spanyolország	84,5	85,7	85,9	85,7	85,9	86,1	86,9
Svédország	n. a.	n. a.	86,6	85,9	85,3	85,0	86,1
Szlovákia	81,7	79,6	79,0	79,5	80,5	80,0	81,4
Szlovénia	85,2	85,7	87,0	86,7	85,7	86,4	86,4

Forrás: EU LFS éves adatai alapján saját számítások.

F2. TÁBLÁZAT
A 25–54 éves alapkokon képzett férfiak foglalkoztatási rátái (százalék)

Ország	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ausztria	80,9	82,4	82,2	81,8	82,2	78,9	78,1
Belgium	77,2	78,7	77,4	76,3	74,8	75,0	75,6
Ciprus	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	86,6
Csehország	68,0	66,6	68,8	62,3	60,8	59,0	55,9
Dánia	78,4	78,9	77,3	78,4	77,6	76,2	76,7
Egyesült Királyság	n. a.	67,2	67,1	66,2	66,7	65,4	65,3
Észtország	n. a.	56,1	60,7	55,4	59,4	63,7	59,0
Finnország	77,0	77,0	75,3	73,9	72,3	72,0	73,2
Franciaország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	80,2	80,1	80,0
Görögország	87,0	87,6	87,7	87,4	88,7	87,9	88,1
Hollandia	n. a.	86,0	87,0	86,0	83,3	84,3	84,7
Írország	n. a.	81,9	80,3	78,8	78,1	79,4	79,8
Lengyelország	n. a.	61,3	59,1	56,1	53,9	53,6	56,0
Lettország	n. a.	n. a.	n. a.	57,3	63,1	63,1	62,4
Litvánia	n. a.	n. a.	n. a.	62,3	66,1	65,9	68,6
Luxemburg	n. a.	n. a.	89,9	89,8	87,6	89,3	90,1
Magyarország	55,1	58,0	57,8	57,8	58,7	57,1	57,9
Németország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	68,1
Olaszország	83,3	83,7	83,2	84,2	85,0	84,1	84,3
Portugália	89,2	89,6	90,1	89,2	87,5	86,9	86,2
Spanyolország	82,3	83,5	83,6	83,7	83,9	83,8	84,3
Svédország	n. a.	n. a.	81,4	79,5	78,5	77,7	78,1
Szlovákia	51,5	46,4	42,5	37,9	37,8	37,1	33,6
Szlovénia	72,9	73,3	77,6	74,7	74,5	74,8	73,4

Forrás: EU LFS éves adatai alapján saját számítások.

F3. TÁBLÁZAT
A 25–54 éves középfokon képzett férfiak foglalkoztatási rátái (százalék)

Ország	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ausztria	91,8	92,1	91,6	91,7	91,9	90,1	89,7
Belgium	90,0	90,5	89,8	89,6	88,3	88,6	88,5
Ciprus	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	93,3
Csehország	90,7	90,5	91,0	91,7	91,0	90,5	91,3
Dánia	89,8	90,2	89,6	90,1	89,3	89,0	89,6
Egyesült Királyság	n. a.	89,5	89,4	89,5	89,1	89,0	89,0
Észtország	n. a.	78,1	78,1	80,8	81,2	81,0	81,7
Finnország	83,2	83,5	83,7	82,4	82,2	83,1	83,5
Franciaország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	89,9	89,5	89,5
Görögország	88,3	88,4	88,6	88,7	88,8	89,5	89,9
Hollandia	n. a.	94,4	94,6	93,6	92,8	91,1	91,0
Írország	n. a.	93,9	93,6	92,4	91,8	91,9	91,9
Lengyelország	n. a.	78,9	76,1	73,6	73,4	74,1	76,2

F3. TÁBLÁZAT (folytatás)

Ország	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lettország	n. a.	n. a.	n. a.	78,2	79,3	81,8	83,6
Litvánia	n. a.	n. a.	n. a.	79,5	82,1	80,8	82,4
Luxemburg	n. a.	n. a.	95,1	95,4	93,1	92,3	93,7
Magyarország	81,7	82,2	82,6	83,1	82,7	83,3	82,9
Németország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	82,7
Olaszország	85,0	86,6	86,9	86,9	87,5	88,6	88,7
Portugália	88,5	88,7	87,5	86,8	86,2	86,4	85,6
Spanyolország	86,5	87,8	87,2	87,1	87,2	87,3	88,4
Svédország	n. a.	n. a.	87,5	86,8	86,7	86,3	87,2
Szlovákia	83,4	81,4	80,6	81,5	82,6	82,1	83,6
Szlovénia	87,1	87,5	88,3	88,2	86,9	87,2	87,4

Forrás: EU LFS, éves adatok, saját számítások.

F4. TÁBLÁZAT

A 25–54 éves felsőfokon képzett férfiak foglalkoztatási rátái (százalék)

Ország	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ausztria	95,4	96,4	95,3	95,4	95,2	93,6	93,9
Belgium	95,0	95,0	94,1	93,6	92,5	93,4	93,4
Ciprus	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	93,9
Csehország	96,1	96,2	96,1	95,5	95,8	95,3	95,5
Dánia	92,8	93,3	91,5	90,9	90,3	90,6	92,2
Egyesült Királyság	n. a.	94,3	94,1	93,5	93,3	93,6	94,0
Észtország	n. a.	91,2	89,3	91,4	89,8	89,2	90,5
Finnország	92,8	92,8	93,3	93,2	92,7	92,3	92,4
Franciaország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	90,1	90,0	90,0
Görögország	90,7	90,6	89,9	91,1	91,2	91,1	90,9
Hollandia	n. a.	95,3	95,7	94,8	93,8	93,6	93,7
Írország	n. a.	95,4	94,4	93,3	93,0	93,4	94,0
Lengyelország	n. a.	92,1	92,4	91,0	89,9	90,3	90,8
Lettország	n. a.	n. a.	n. a.	88,8	90,5	90,2	91,9
Litvánia	n. a.	n. a.	n. a.	89,0	90,6	92,4	92,1
Luxemburg	n. a.	n. a.	94,9	94,6	92,8	93,9	93,7
Magyarország	93,3	94,1	94,2	93,4	93,9	93,8	93,3
Németország	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.		92,2
Olaszország	90,7	91,2	91,0	90,7	89,8	90,0	88,5
Portugália	95,1	95,1	94,8	93,7	92,3	92,1	91,7
Spanyolország	88,2	89,1	89,7	88,6	88,8	89,3	90,0
Svédország	n. a.	n. a.	89,4	89,1	87,3	87,5	89,2
Szlovákia	94,1	93,0	94,0	95,3	95,1	93,3	94,4
Szlovénia	93,2	93,4	92,3	94,1	93,1	94,2	94,3

Forrás: EU LFS éves adatai alapján saját számítások.

F5. TÁBLÁZAT
Legkisebb négyzetes regresszió Magyarországra vonatkozó becslése

Életkor	Alap ISCED háromfokozatú besorolás ^a		Alternatív háromfokozatú besorolás ^b	
	1999	2005	1999	2005
30–34	-0,0589*** -0,014	-0,00484 -0,013	-0,0439*** -0,0077	-0,00539 -0,0068
35–39	-0,0996*** -0,015	-0,0429*** -0,013	-0,0820*** -0,0079	-0,0402*** -0,0069
40–44	-0,103*** -0,014	-0,106*** -0,013	-0,0978*** -0,0075	-0,0700*** -0,0074
45–49	-0,0965*** -0,014	-0,131*** -0,012	-0,137*** -0,0075	-0,148*** -0,007
50–54	-0,190*** -0,014	-0,181*** -0,012	-0,240*** -0,008	-0,226*** -0,0069
Középfok	0,239*** -0,011	0,210*** -0,0096	0,0830*** -0,0095	0,0441*** -0,0079
A középfokú végzettségük addicionális életkori hatásai				
30–34	0,0318** -0,016	0,0295** -0,014	0,0288** -0,014	0,0811*** -0,012
35–39	0,0404** -0,016	0,0351** -0,014	0,0345** -0,014	0,0759*** -0,012
40–44	0,016 -0,016	0,0811*** -0,015	0,0265* -0,014	0,0826*** -0,013
45–49	-0,0280* -0,015	0,0196 -0,014	0,0385*** -0,013	0,104*** -0,012
50–54	-0,0136 -0,016	-0,00529 -0,013	0,0771*** -0,014	0,111*** -0,012
Felsőfok	0,286*** -0,015	0,285*** -0,012	0,121*** -0,013	0,132*** -0,0095
A felsőfokú végzettségük addicionális életkori hatásai				
30–34	0,0796*** -0,022	0,0295* -0,018	0,0589*** -0,019	0,0242* -0,014
35–39	0,103*** -0,023	0,0393** -0,018	0,0780*** -0,019	0,0277* -0,014
40–44	0,106*** -0,021	0,0671*** -0,019	0,0922*** -0,018	0,0213 -0,015
45–49	0,0696*** -0,021	0,0781*** -0,018	0,102*** -0,018	0,0848*** -0,015
50–54	0,111*** -0,021	0,112*** -0,017	0,153*** -0,018	0,147*** -0,014
Partnerrel él	0,118*** -0,0038	0,105*** -0,0034	0,135*** -0,0039	0,120*** -0,0034
Konstans	0,578*** -0,01	0,604*** -0,0086	0,738*** -0,0056	0,754*** -0,0049
N	51 266	62 969	51 266	62 969
R ²	0,11	0,11	0,07	0,08

Eredményváltozó: legalább egy óra fizetett munkát végzett az elmúlt héten.

Referencia: az alacsonyan képzett 25–29 éves partner nélkül élők csoportja.

^a Alap ISCED háromfokozatú besorolás: a szakmunkásvégzőt végzetek a középfokú végzettségük csoportjába tartoznak.

^b Alternatív háromfokozatú besorolás: a szakmunkásvégzőt végzetek az alacsonyan képzettek csoportjába tartoznak.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$ szinten szignifikáns.

A standard hibák az együtthatók alatt, dőlten szedve találhatóak meg.